

Didaktiskt stödmaterial – Samtida bilderboken i undervisningen

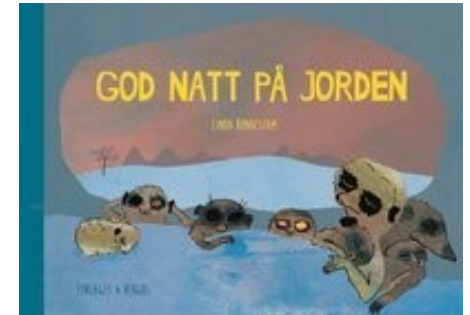
Detta är ett didaktiskt stödmaterial som kan användas av verksamma lärare i arbetet med den samtida bilderboken i undervisningen. Materialet innehåller konkret tips på några samtida bilderböcker och hur de kan tillämpas i undervisningen.

*Vidare innehåller detta material en lista över ett antal samtida bilderböcker som tangerar olika teman med fokus på **självkänsla**, **empati** och **tolerans**.*

Därefter presenterar jag en checklista över sju punkter att ta i beaktande i bilderboksanalysen.

Avslutningsvis listar jag några användbara bregrepp i arbetet med den samtida bilderboken i undervisningen.

God natt på jorden – Linda Bondestam

För vem?

Från ca 2 år uppåt.

Vad?

Två rymdvarelser riktar kikaren mot jorden och studerar en rad märkliga djur. Alla ska de natta sina barn och trots sina olikheter tycks de ha samma rutin.

Hur?

Bondestams dova färgpalett med skarpa kontraster, försättsblad, landskapsformat, bildutrymme, eftersättsblad. Boken bjuder barnahanden på interaktion. Bläddringen och sidornas varierande storlek att bilden förändras och djuren bäddas ner allteftersom läsningen fortsätter. Bondestam har experimenterat med bilderbokens materialitet.

Diskussion:

Då vi studerar de udda djuren framkommer det tydligt att vi har fler likheter än vi tror. Att somliga visserligen är vakna på natten men då behöver sova på dagen istället.

Att såväl kiwipappor som träd och människor vill bli nedbäddade under ett mjukt täcke för att kunna sova gott.

Axolotlen som vill läsa sin favoritbok "God natt på jorden"

Ugglefamiljen som dricker chokladdryck, hälsosamt eller ej?

Mitt bottenliv – av en ensam axolotl – Linda Bondestam

För vem?

Från 0–7 år, men även med äldre elever.

Vad?

Vackert men sorgligt – om livet på sjöbotten. Axolotl är en salamander som endast finns i Mexiko numera – om den inte redan dött ut. I den här boken möter vi just en liten axolotl som en dag föds, som den enda överlevande av 987 stycken. Den börjar skolan och umgås med tigersalamandrar men en dag får de lungor och kliver upp på land och axolotlen är ensam kvar. Den roar sig med att titta på filmer i telefoner som lunsarna (människorna) slängt och torkar alger men livet är ganska trist. En dag brinner det ovanför vattenytan och sen kommer en stor storm som förändrar världen för evigt. En humoristisk och hoppfull klimatberättelse i autofiktionsformat.

Hur?

Bondestam använder i huvudsak dova färger för att sedan accenturera vissa saker och detaljer med sprakande färggranna kulörer. Stämningsfulla bilder där läsaren kan läsa av den lilla axolotlens känslor. Den här boken är väldigt söt samtidigt som den är väldigt obehaglig i sin skildring av en värld i förfall. Tillsammans med eleverna, läs, titta, diskutera...

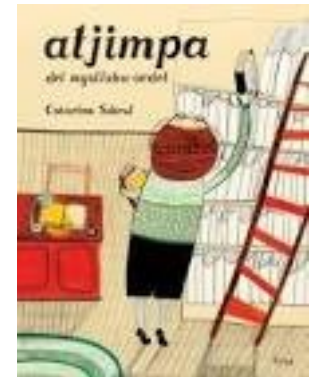
Diskussion:

Miljökatastrofer och klimatförändring. Hur vissa arter dör ut och hur livet ändå går vidare.

Jag skulle även ta fasta på alla de skyltar som finns i början av boken.

Sinnesstämningar och känslor.

Atjimpa – det mystiska ordet – Catarina Sobral

För vem?

Från 7 – 12 år, men även med äldre elever.

Vad?

En rolig och konstnärlig bok om ord och ordklasser. En dag hittar en författare en gammal ordlista med ett bortglömt ord: Atjimpa! Ingen vet vad det betyder men ordet sprider sig som en löpeld. Någon hävdar att det är ett verb, en annan att det är ett substantiv och en tredje att de fortfarande finns utomlands. Men vad är svaret?

Hur?

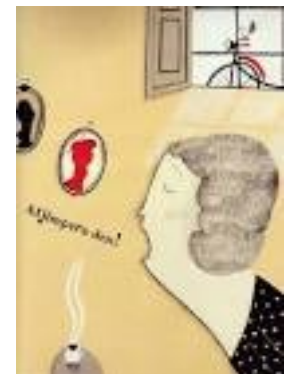
Stora händelserika bilder, befolkade av uttrycksfulla karaktärer som brottas med ordet. Kontrasterande färger, vridna perspektiv och rörelser som för läsaren vidare in i äventyret. Läs tillsammans med eleverna, fundera kring ordet, fundera kring ordklasser.

Diskussion:

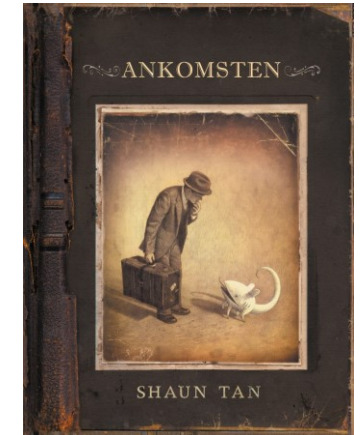
Vad är en ordklass?

Hur kan vi avgöra till vilken ordklass ett ord hör?

Finns det ord som saknar ordklass?

Ankomsten – Shaun Tan

För vem?

Från 10–16 år, men tänk åk 7–9 samt andra stadiet.

Vad?

En berättelse utan ord som kan utspelas i en sedan länge försvunnen tid men som är lika aktuell i dag. En man lämnar sin fru och sitt barn för att söka en bättre framtid i ett okänt land på andra sidan av ett stort hav. Han kommer till en förvirrande stad med främmande vanor, märkliga djur, mystiska flytande saker och ett otydbart språk. Med bara en resväska och en handfull mynt måste utvandrarerna hitta ett ställe att bo på, mat att äta och något slags lönande arbete. Han får hjälp av sympatiska främlingar, var och en berättar på sin egen uttalade historia. En berättelse om kamp och överlevnad i en värld full av obegripligt våld och turbulens, men även hopp.

Hur?

Eleverna läser alla boken. Därefter kan de jobba i par eller grupp. Läraren delar in boken i mindre stycken. Eleverna diskuterar tillsammans hur de tolkar bilderna och berättelsen för att sedan skriva berättelsen till bilderna. Sammanställa alla elevers texter till en enhetlig text och läsa den tillsammans med eleverna.

Diskussion:

Diskutera bilderna, färgval, bildutrymme, bildlandskap, tematik...

Draksvansen i början av berättelsen, en metafor?

Sinnesstämningar och känslor? Lämna sin familj, nytt land, nytt språk, ensam...

Självkänsla, empati och tolerans

Du duger som du är:

- *Gå och bada, Mister Räff!*, Stefan Casta & Staffan Gnospelius
- *Kungen har hästöron!*, Eric Maddern & Paul Hess
- *Lamm i siktet*, Dorothee Haentjes
- *Willy Vinnaren & Willy Wekling*, Anthony Browne
- *Lille Ville*, Solja Krapu & Catharina Nygård Holgersson
- *Sjörövar-Leo*, Christine Nöstlinger & Thomas M. Müller

Ensamhet och längtan:

- *Floras kulle*, Kristina Digman
- *Andrejs längtan*, Barbro Lindgren & Eva Eriksson
- *Pojken och stjärnan*, Barbro Lindgren & Anna-Clara Tidholm
- *Björnen & filuren*, Anna Björklund & Sergej Kotov
- *Ängeln och den blåa hästen*, Ulf Stark & Anna Höglund
- *Vem ska trösta Knyttet?*, Tove Jansson
- *Vem är ensam?*, Stina Wirsén

Rädslor:

- *Hermans sommar*, Stian Hole
- *Gittan och gråvargarna*, Pija Lindenbaum
- *Sov gott, lilla groda*, Kitty Crowther
- *Bu och Bä blir blöta*, Olof & Lena Landström

Lika och olika:

- *Ena benet kort*, Johan Hagelbäck
- *Gogos vita barn*, Barbro Lindgren & Isadora & Anna Höglund
- *En märkelig man*, Mats Letén
- *Min vän Jimmy*, Kitty Crowther
- *Lennarts listor*, Barbara Bottner & Gerald Kruglik/Olof Landström

Gnissel i leken:

- *Vem är arg?*, Stina Wirsén
- *Dollans dagis*, Barbro Lindgren & Eva Eriksson
- *Björnen på lekplatsen*, Dolf Verroen & Wolf Erlbruch
- *Raggar-råttan Roger*, Ulf Sindt & Eva Lindström
- *Jag gillar stig & Jag och Stig gräver en grop*, Eva Lindström
- *Leka tre*, Carin & Stina Wirsén

7 punkter i bilderboksanalysen

1. Paratexten

Paratexter, är de texter som "ligger utanför", före och efter själva berättelsen. Omslaget, pärmen är den första paratexten vi granskar. Bild, färganvändningen och med vilken stil boktiteln är skriven. Vad berättar omslaget om bokens handling?

2. Layout, teknik & färger

Layout handlar om hur boksidorna ser ut. Hur har den verbala texten samt bilderna placerats? Har bilderna kant eller ram runt sig eller fyller de hela boksidan? Är uppslaget delat i två med ord och bilder på var sida eller fortsätter bild och text över hela uppslaget? Hur mycket plats upptar bilderna? Vilken teknik har använts och vilken estetisk upplevelse skapar de? Är bilderna ritade eller målade eller kanske digitalt bearbetade fotografier? Vilka färger har använts och vilken stämning skapar de? Finns det en kontrast mellan ljusa och mörka, kalla och varma färger?

3. Komposition, bildutrymme & perspektiv

Hur är bilden komponerad? Vilket bildutrymme får vi se? Bildutrymme och zoom visar avståndet till motivet och framhäver läsarens avstånd eller närhet till det som sker i bilden. Vilket perspektiv används? Normalperspektiv, fågelperspektiv, grodperspektiv eller värdeperspektiv. Värdeperspektiv används t.ex. då illustratören vill belysa förhållandet barn/vuxen, liten/stor.

4. Person- & miljöskildring

Bildens styrka är att visa hur personer och platser ser ut. Bilden är även ägnad till att skildra känslor och sinnesstämningar. Från karaktärernas kroppsspråk och mimik kan vi se om de är glada, trygga, rädda, arga, uttråkade, ledsna eller förtvivlade. Oftast används den verbala texten som komplement för att beskriva när berättelsen utspelar sig, medan illustrationerna kan återspegla årstidsförändring och tid på dygnet.

5. Intertextuella eller intervisuella referenser

Det vill säga referenser i bilden/texten till andra texter, film, musik, bildkonst, kända händelser eller samhällssituationer.

6. Motiv & tematik

Bilderbokens motiv är konkret det berättelsen handlar om. Bilderbokens tematik är en tolkning av vad boken handlar om, på ett abstrakt plan.

7. In i detaljerna – detektivläsning

Det som särpräglar bilderboken är det kreativa samspelet mellan verbaltext och bild, då det uppstår tomrum eller öppningar som läsaren ska fylla i utifrån personlig erfarenhet, fantasi, föreställningsförmåga samt valmöjlighet. Valmöjlighet är då berättelsen kräver att läsaren måste bestämma vem man ska tro på t.ex.

Användbara begrepp i arbetet med bilderboken

1. Materialitet

Det vill säga pappret, bläddringen, formatet, den grafiska formen.

2. Ikonotext

Syntesen; samspelet mellan ord och bild.

3. Metaspråk

Det språk man använder för att tala om ett annat språk.

4. Antropomorfism

Personifikation av mänskliga karaktärer på icke-människor. T.ex. djur, gudaväsen eller föremål.

5. Försättsblad

Försättsbladet på bilderböcker kan vara endera vita eller ha någon färg som ofta är kopplad till färgen på titelsidan eller omslaget. Många moderna bilderboksskapare utnyttjar försättsbladet för sitt berättande.

6. Eftersättsblad

Det blad i en trådbunden bok vars ena halva är limmad på den bakre pärmens insida och den andra halvan utgör det sista bladet på inslagen. Fyller samma funktion som försättsbladet.

7. Dike

Dika är den fördjupning som skiljer två sidor åt.

Litteraturhänvisning:

<http://barnensboktips.se>

Edwards, A. (2008). *Bilderbokens mångfald och möjligheter*. Stockholm: Natur & Kultur.

Ommundsen, Å. M. (2018). Bildeboka. I R. Seierstad Stokke & E. Seip Tønnessen (Red.), *Møter med barnelitteratur. Introduksjon for lærere* (s. 149–170). Oslo: Universitetsforlaget.

Rhedin, U, K., O. & Eriksson, L. (2013). En fanfar för bilderboken!. I U. Rhedin, O. K. & L. Eriksson (Red.), *En fanfar för bilderboken!* (s. 11–13). Stockholm: Alfabeta.